

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Supplementum II. ad lib. 2. à. cap. de Ordine seu Dispositione partium in
Oratione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

& pronuntiando res ab animo procedere videatur, itaque nos sentire, quemadmodum loquimur, quod ad motum non parum confert. Unde monet Quintilianus. Non agamus rem quasi alienam, sed assumamus parum per illum dolorem &c. Quia, ut Horatius in arte: si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. Unde ut iterum Fabius loquitur, summa circa movendos affectus in hoc posita est, ut moveamur & ipsi, quod optimè, ut dixi, meditatione, atque lectione perficitur.

SUPPLEMENTUM II.

ad lib. 2. à cap. I.

De ordine seu dispositione partium in Oratione.

De dispositione argumentorum ad inventorum actum est supra mox post locos explicatos, idque propter faciliorem Tironis praxim, ut adverteret, quid post excogitatum argumentum facere ipsum oporteat, nempe in aliquam argumentationis formam redigere, tum verò oratoriè eloqui. Dissimulata est interim totius orationis dispositio, quò videlicet ipsas argumentationes referre oporteat, eò quòd satis videatur tempestivum, ipsum hòc nosse, postquam in quorumlibet argumentorum inventionem, argumentationem, & elocutionem satis versatus est: non secus atque Tironi in arte pingendi satis est aggredi totius corporis efformationem, postquam in

par-

partibus singulis expingendis satis est versatus. Et verò quemadmodum huic designare totius hominis imaginem principio, est imaginationem ejus confundere, cum nescit quid primum, & quomodo unumquodque sit effigiandum, sic, & Tironi evenit Eloquentiæ, veluti compertum est in iis, quibus mox initio Rhetoricæ totius orationis thema assignatum est. Nimirum alius ordo, doctrinæ est, alius praxeos, quippe alius ordo in intentione alius in executione. Unde etiam juxta doctrinam Ciceronis ultimo excogitandum exordium, quod primum faciendum, & dicendum, sed in mea causa satis, ad rem accedo, in qua cum præter palatium eloquentiæ, Causinum, P. Masen, & P. Martinus Ducygne, & P. Pompeii in Candidato Eloquentiæ jam præ omnia expresserint, breviter ponam, quæ Authori congruunt, ne in re necessaria & ultimè intentæ Tironi defuisse videar.

§. I. *De Exordio Orationis.*

Oratio est sermo constans exordio, narratione, confirmatione, & epilogo. Quatuor igitur ejus sunt partes, de quibus jam aliquid dicturus sum. *Exordium* est ingressus qui nam ad rem quæstionemve, quam tractaturi sumus; disponitur enim per illud Auditor ad benevolè, attentèque audiendum. Unde concilianda attentio, & benevolentia. Et in causa quidem, seu quæstione & materia honesta, utili, magna, per se benevoli & attentissimi sunt. Non item in dubia, obscura, & humili, dubia enim

enim cum habeat rationes in utramq; partem, potest fieri, ut auditor contrariâ nostrâ sententiâ sit præoccupatus, ideoque benevolè trahendus, ut affectum sensumque suum deponat. Obscura verò causa, cum fortè nec quoad quæstionem intelligatur, negligitur, Humilis autem, cum vilis sit, vilipenditur, unde ut de iis audiatur orator, *attentionem* excitare necesse habet. Quandoque etiam *insinuatione* opus est, quando causa sic est admirabilis. ut appareat incredibilis, aut falsa, aut erronea, quod itidem factu opus est, quando materia quæstionis turpis videtur esse. *Est autem insinuatio* exordiendi ratio, & modus, quo non apertè proponimus quid dicturi simus, sed per ambages, & cuniculos, quibus callidè affectum, & sensum auditoris occupamus, ut hac super re nos audiat: quod etiam factitandum toties, quoties Auditores fatigati sunt audiendo, modis lib. 2. c. 3. præscriptis. Est igitur insinuatio quando occultè paratur benevolentia, & attentio. Quando autem apertè *principium* Ciceroni dicitur. Ex his patet exordiorum hoc sæculo exiguam esse necessitatem, cum enim ultrò veniant Auditores, ad audiendum de re præsertim jucunda, grata, utili, honesta, libenter audiunt. Unde sufficit, si reddantur dociles, factâ rei clara, & apertâ propositione, de qua acturi sumus. Ne tamen sine petita audientia irruere videamur in aurium fores velitationis instar, aut præludii Musici, præmittitur aliquid quod

cum

cum re, de qua acturi sumus connexum est, ex quo aptè & sensim ad propositionem delabamur. Cavendum nihilominus in his, ne offendatur animus, & aures auditoris in principio. Unde rectè monetur c. 4. ut *exordia sint accurata*, id est, elaborata studio, & diligentia, ut sint *acuta*, id est, ingeniosa, inexpectatum aliquid, vel quoad materiam, vel formam habeant; sint *instructa sententiis* & *apta verbis*, id est, habeant figuras verborum & sententiarum, quibus lenes cieantur affectus, numerumque Oratorium, quò ad illicitum aurium aptè cadant verba. Sint *Causarum propria*: id est ex visceribus quæstionis, seu ex prædicato, & subjecto quæstionis fiant. Unde assumendum pro ingressu tale quid, quod per se, & ex natura sua connexum est cum quæstione, seu propositione; non verò quod remotum est & longè petitum, ut velut per crines trahendum sit ad rem proponendam. Servit hic quæstionem finitam revocare ad infinitum seu thesaurum ut probaturus S. Ignatium beneficium fuisse per litterarum restauratum vigorem, formatis hunc syllogismum. Beneficio reddendæ sunt gratiæ, sed S. Ignatius fuit beneficus per litteras restauratas, ergo. Propositionem seu majorem sume pro exordio. Minorem pro confirmatione, demonstrata singula, & aptè connexa erit confirmatio, & propositio cum exordio. Valent etiam hic adjuncta temporis, loci, solennitatis, personarum, quæ dicit, & ad quam confide-

rata. Item contraria, ut vitium cum sit turpe, virtus erit laudabilis. Quæ ab exemplis, proverbiiis, sententiisque, aut symbolis ducuntur exordia, ex loco sunt intrinseco causæ, ideoque non ex visceribus. Si tamen assumantur, videndum, ut apta fiat, & connaturalis, non violenta applicatio. Hinc *vitiosa exordia* sunt *vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, & contra præcepta.* vulgare, est, quod ad alias orationes etiam valet, non tamen pro adversarii causa. Commune autem est, quo etiam adversarius uti potest pro sua causa, seu quæstione, ita tamen ut nihil mutetur; quod si enim mutetur aliquid, dicitur Commutabile. Longum est, quod debitam proportionem excedit: proportio sumenda est ab homine: caput exordium est, corpus confirmatio; monstruosum est exordium, quod propter parvitatem, aut magnitudinem corpori non conformatur; separatum est, quod neque ex natura sua, neque per artis applicationem convenit cum statu quæstionis, & propositione. Translatum est, quod non tantum non est ad propositam quæstionem, sicut separatum, sed ex quo planè toto cælo aliud quid sequitur. Denique contra præcepta: quod suo loco, & tempore non observat leges, quæ de concilianda attentione, benevolentia, insinuatione &c. dantur.

Nota propositionem, & insinuationem, si quando ea utendum est, non esse partem orationis.

tio-

454. *Supplementum lib. I. ad cap. 33.*
tionis, sed partem exordii; propositio autem
est pars exordii per se, quia semper necessaria
ad docilitatem, insinuatio autem per accidens
si nimirum materia sit admirabilis, & turpis,

§. II, *De Narratione.*

Narratio est oratio exponens rem factam,
vel quasi factam, dixi, quasi *factam*, ut & fa-
bulæ comprehendantur sub illa. Est duplex
alia simpliciter necessaria, sine qua causa seu
status quæstionis explicari non potest, ut fit
in genere judiciali, exemplum est in Milo-
niana. Alia secundum aliquid necessaria, ut
dum in genere demonstrativo virtutes pro-
bamus per res gestas, quas referimus, cujus
exempla inveniuntur in plerisque orationibus
Peripiniani, Tarquinii, Gallutii, Mureti,
Vernulæi &c.

Vitia narrationis sunt 1. si res nimis e-
nucleentur, & à primis principiis arcessan-
tur, narrenturque cum otiosis adjunctis,
ut si narrare velles, quâ ratione Julius Cz-
sar dictaturam perpetuam invaserit; ordiaris
dicere de Romuli & Remi origine, prima
Romæ constitutione, præterea adjungas,
quâ ratione milites tractare solitus fuerit,
quæ domi privatim cum civibus, & exteris
solitus sit facere, quæ omnia ad rem nec au-
gendam, nec minuendam faciunt. 2. Vitium
est, si crebræ nimis parentheses, & prolizæ
adhibeantur; ut, si narres raptum Hele-
næ, interponas per parentheses, quanta bo-
na

na & mala ex navigatione orbi proveniant. Hæ digressiones otiosæ sunt. 3. Verborum, sententiarumque Ambiguitas. ut Ajo te Aaciden Romanos vincere posse, quod Pyrrho responsum est ab oraculo Delphico. 4. quando personæ & res diversæ simul narrantur, & confunduntur, ut Auditores non satis intelligant, ab hocne potius, vel ab illo. hoc vel illud factum sit. Oportet videlicet, ubi plura narranda sunt, non omnia in unum congerere, & miscere, sed partiri & ordine referre. 5. si narrentur incredibilia: talia autem etiam sunt, quæ vera sunt, si fiat suprâ captum eorum, apud quos narras; ut si apud imperitos Mathesecos narres currus inventos esse. qui velit & vento acti tanta ferant pondera, quanta ab equis tracti: dicas præterea Maris arenam, totius Messis grana, guttas Oceani numerari posse. Hæc etsi certissimo possint, rudes tamen, quod non capiunt, non credunt. Afferenda sunt igitur quæ probabilia putat Auditor. 6. est dictio humilis, & obscura; ut si crimen atrox, & cruentum expressurus dicas: vide & obstupescite grande facinus, hic musculus panem rosit. 7. ejusdem rei crebra repetitio; ut si mera incendia & flammæ adferam, quasi res aliter exprimi non posset.

Inter virtutes narrationis prima est brevis: est autem brevis narratio quæ nihil continet, quò detractò, sensus idem, eademque.

demque claritas narrationis mutetur ; et si
 in magnam molem excrescat. E diverso
 longa est narratio pauculis etiam contenta,
 si intrudantur superflua, id est, quæ sine dam-
 no sensus, & claritatis abesse possunt. 2. *Vir-
 tus* est perspicuitas, quæ elucet si utamur
 verbis propriis rem clarè & simpliciter ex-
 primentibus : aut certè si tropis & figuris
 utamur, sic utamur, ut rem non obscurant,
 aut reddant ambiguum, sed potius decla-
 rent 1. *Est probabilitas*, potest ea juxta Cice-
 ronem peti ; & à nomine personæ, ut Ci-
 cero pro Roscio Amerino, num. 17. Nam duo
 isti sunt &c. 2. à natura ejus, de quo narra-
 tur, an videlicet timidus sit, an audax ; bonus
 an malus, doctus an ignarus, ut pro Milone,
 numer. 25. ubi vidit &c. 3. ab educatio-
 ne, ut pro Amerino numer. 11. 12 & 13.
 Unus in re paulò minus consideratus &c.
 4. a fortuna, ut à nobilitate, vel obscu-
 ritate, an dives sit, an pauper, ut pro
 Amerino, numer. 15. Sextus Roscius &c.
 5. ab affectione, seu quibus ille motibus la-
 borare solet, ut pro Ligatio, numer. 3. quæ
 audita, &c. 6. à studio seu animi applicatio-
 ne, ut pro Archia, numer. 5. Ut primum ex
 pueris excessit. 7. è factò, ut pro Milone,
 numer. 24. Subitò reliquit. 8. ab ejus di-
 ctis, ut pro Milone, numer. 25. palàm age-
 re capit, &c. 9. à casu, ut pro Ligatio
 n. 5. bellum subitò exarsit, 10. ab ætate ; expo-
 nendo an senex, an juvenis. Fit etiam pro-
 babilis

habilis à tempore & loco ; item si exponan-
 tur bausæ facti , item si adducantur , quæ
 cum opinione hominum sunt conjuncta :
 quæ omnia patent in Miloniana. Non me-
 diocre autem pondus habet , auctoritas
 narrantis , & nota vita , de quo narratur ,
 ut Cicero de Verre &c. 4. *Virtus narra-
 tionis est suavitas.* quæ adest , quando mag-
 na , nova , inaudita adducuntur. ut Philip.
 3. numer. 3. Cæsar. Pro Cluentio. num.
 15. ô mulieris scelus ? &c. 2. conducunt
 subjectiones inexpectatæ , ut pro Cluentio
 numer. 12. Cùm essentæ nuptiæ &c. Fre-
 quentissimum est hoc in Verrinis , ut cùm
 Cicero dicit : quid putatis eum fecisse ? for-
 tassis expectabitis furtum ? aut expilationem
 aliquam ? &c. postea subijcit aliquid , quod
 gravius est. 3. exitus inopinati, sive latti , &
 felices, sive tristes , & luctuosi magna gratiâ
 afficiunt orationes. 4. animi motus , seu affe-
 ctus narrationi interpositi : quod fieri potest
 dupliciter : vel enim ejus affectus narrantur
 de quo nobis sermo est, quâ v. g. irâ , libidine
 &c. hoc egerit vel certè ipsi inter narrandum
 concitamus in auditoribus motus ; ut Cice-
 ro pro Cluentio numer. 12. & pro Roscio.
 numer. 74. apud Quintilianum declamat. 6.
 5. Colloquia personarum per sermocinatio-
 nem in narratione inductam , ut in Ver-
 rin. 3. numer. 63. oppidum est
 in Helesponto , &c.

§. 3. De Confirmatione in qua & Confutatio.

Huc referuntur argumenta, quæ ad fidem faciendam pro statu quæstionis sunt excogitata. Si quæstio sit infinita, possunt poni eo ordine, quo positi sunt loci: Si sit finita, tum juxta caput 15. lib. 2. ponuntur firmissima in principio quæ excellent, in extremo loco, mediocria in medio, vitiosa nullibi. Potest etiam observari ordo temporis, ut in exornatione personæ, agi potest de rebus ante vitam, in vita, post vitam gestis, vel ordo naturæ aut dignitatis: solemus à levioribus & facilioribus ad graviora & difficiliora; à planioribus, & notis ad obscuriora, & intricata, à minoribus ad majora progredi. In refutationibus ordo plerumque servatur ab adversario constitutus. Non differt autem confutatio ab ipsa confirmatione, quippe dum aliena refellimus, nostra confirmamus, patet id in Oratione pro Murena. Confutari solent argumenta adversarii, si ostendatur repugnantia quoad tempus, aut locum, v. g. cædem factam Romæ ab eo, qui tunc Venetiis fuit, vel quo ad personæ indolem & mores, v. g. ab optimè educato, aut divite factum furtum: aut si arguatur adversarius malè intulisse: v. g. Milonem insidiatum esse Clodio, quòd publico abstinerit, cum inferri debuisset, idcirco publico absti-

abstinuisse, nè insidias struxisse videretur. Afferuntur & hi refutationis modi à Quintiliano, & Cicerone, & cùm aliqua propositionum negatur, falsitate per aliquam rationem ostensâ, ut Cicero facit in Miloniana; negant fas esse lucem intueri &c. aut cùm iis admissis, conclusio negatur: aut si contra firmam argumentationem, alia æquè firma, aut firmior opponitur; aut elevatione ridentur adversarii argumenta per ironiam, exclamationem &c. Elevantur autem argumenta, quando ostenditur quòd nimis multum probent; sicut infirmantur, quando parum probare eadem docet Orator. Quæ verò dicendo refutari non possunt, quasi fastidendo tanquam levia, & refutatione indigna calcamus, aut excusamus per imprudentiam ætatis, sexûs &c. Serviunt hæc ad ea, quæ non tantum ab adversario objecta sunt, sed etiam quæ objici possunt à populi contrario sensu.

§. IV, *De Peroratione.*

Hæc est totius orationis conclusio. Fit aut enumeratione aut amplificatione. De amplificatione jam dictum est supra supplemento 1. Enumeratio est brevis repetitio eorum argumentorum quæ in confirmatione deducta sunt, cui tunc maxime dandus locus, quando longior fuit oratio. Et hic quidem cavendum, nè minuta repetantur, sed gravissima quæque, & in quibus momenti plurimum, ac totius causæ firmamentum fuit.

§. V. *Praxis totius Orationis Con-
ficienda.*

Suppositâ notitiâ præceptorum, quæ hæcenus de locis, argumentis, & argumentationibus, tropis, figuris, & amplificationibus sunt explicata, 1. ex omni rerum farragine, (materia enim Oratoris, sunt res universæ:) seligat aliquam, & de ea quæstionem instituat, v. g. an Rhetorica sit utilis, & jucunda? hanc bene expendat, simplex ne sit, an composita, verbis propriis, an translatis prolata. 2. dispiciat, quibus rationibus, seu argumentis partem affirmativam, vel negativam probet, quæ ut inveniantur, eundem est per locos Rhetoricos, qui sunt argumentorum sedes; ex iis deligat, quæ
va-

valentiora sunt, quæ infirmiora, aut dubia
reiciat. 3. ex argumentis argumentationem
conficiat v. g. syllogisimum, vel enthy-
mema, quorum praxis explicata est supra. 4.
Argumentationes certo ordine collocet, ut
aciem instruat ad victoriam, seu persuaden-
dum, quis autem ordo servari debeat jam
dictum. §. 3. Ubi tamen te monitum ite-
rum velim, ut argumenta quæ ad fidem faci-
endam, seu convincendum intellectum tan-
tùm faciunt, confirmationi inserantur; quæ
ad motum seu assensum voluntatis epilogo,
aut post rem probatam; quæ benevolentia, &
attentioni conciliandæ deserviunt, exordium
occupent. 5. accedat elocutio argumentor-
um, seu deductio per tropos, figuras, & nu-
merum oratorium. Illud autem potissimum
amplificetur, quod est robur potissimum
nostræ sententiæ ad persuadendum. Denique
advertat, quis stylus seu character ac genus
dicendi, materiæ & fini tuo conveniat juxta
dicta de triplici dicendi genere post numerum
Oratorium. Porro an compositio re ipsâ
ab exordio vel à confirmatione sit inchoan-
da, relinquatur cujusque arbitrio. Quin-
tilianus cum Antonio a confir-
matione incipiendum ex-
istimat.

* *

Ii 3

PA-

P A R A D I G M A

Praxeos dictæ.

S E U

O R A T I O,

In qua probatur S. Ignatium Societatis Jesu auctorem gratitudinis titulo colendum, quod litterarum florem & splendorem reduxerit.

Itaque

Q Uæstio erit, an S. Ignatius titulo gratitudinis sit colendus? Pro affirmativa parte affertur *Ratio seu argumentum* ab effectis: quia litterarum florem, & splendorem reduxit. Hinc sequens conficitur *Syllogismus*. Gratitude pro beneficiis est præstanda, sed S. Ignatius ingens contulit beneficium, Ergo illi gratitude præstanda est *Ratio* quæ pro demonstranda propositione, seu *major* tractatur, est, quia gratitude est virtus quemvis hominem decens, & ab ipsis brutis exercita; Ingratitude autem vitium turpissimum. *Assumptio*, seu *minor* probatur, quia litterarum vigorem, & splen-

plendorem orbem orbi restituit. Sed hoc ingens est beneficium, quod probatur iterum, & quidem argumento triplici. 1. Ex artium liberalium præstantia secundum se. 2. Comparatione cum aliis bonis, quæ omnia litterarum peritia superat. 3. Quia litteræ ex instituto S. Ignatii gratuito docentur.

Dispositio est hæc. Major syllogismi principalis tractatur in exordio cum suis probationibus. Minor itidem cum suo triplici argumento in Confirmatione, Complexio in Epilogo.

Elocutio, seu character dicendi hic erit medius intra infimum, & summum; Non enim in docendo solum consistit oratio; neque mens est exprobrandi ingritudinem quibusdam, cum odiosum sit, sed allicien- di suaviter ad id, quod æquum est, præstan- dum.

Si quantum assidui ingenuarum facul-
tatum estis affectatores, tantum nobilissi-
mæ virtutis cognitionem animo vestro com-
bibistis. AA. non difficilem hodie nactus
sum provinciam, dum gratitudinis studio
in D. Pattiarcham Ignatium, vos tene-
ri, ac flagrare concupisco: Promptos e-
nim atque expeditos ad eam complecten-
dam eos esse, est necessè, qui virtutis

Exor-
dium.

pretium, ac pulchritudinem cognitam, & perspectam penitus habent. Tanta namque illius est vis, atque potestas, ut formam illius, amabilitatem, & honestatem intuenti, non possit non esse in desiderio, in votis, in amore; quin rapiat unumquemque in sui cupiditatem, & amplexum. Hinc est, quod gratitudinem nemo nisi barbarus, nemo nisi ferus, atque illius ignarus refugit, & repudiat: quippe quæ honestarum inter actionum exercitationes non postrema duntaxat est, sed reliquarum decus, & ornamentum. Ut enim ingrati animi vitium turpissima labe hominem inficit, nulli non odio atque averfioni reddit obnoxium; ita memoris ob acceptam gratiam animus, nulli non reddit amabilem, nullò non favore, ac novis etiam beneficiis condignum. Hæc est una virtus, cum sapientum eloquentissimo, & eloquentium sapientissimo loquor Tullio, non solùm maxima, sed etiam mater virtutum omnium reliquarum. Quid est pietas nisi voluntas grata in parentes? qui sunt boni cives? qui belli, qui domi de patria benè merentes? nisi qui patriæ beneficia meminerunt? qui sancti, qui religionum colentes? nisi qui meritam (superis) gratiam justis honoribus, & memori mente persolvunt? quæ potest esse iucunditas vitæ sublatis amicitis? quæ porro amicitia potest esse inter ingratos? quis est nostrum liberaliter educatus, cui non educa-

oratio.
pro
plancio
§. 80.

Cic. de
diis im-
morta-
libus
habet.

tores,
cui no
aut
verfe
nunc
ciis f
riâ,
dem
quâ
vole
tam
quâ
indi
titu
lii f
Are
mer
qua
den
ben
avil
qua
ricu
libe
tur
in
fat
A
sâ
ru
cu

tores, cui non Magistri sui, atque Doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse altus est, aut doctus, cum grata recordatione in mente versetur? cuius opes tantæ esse possunt, aut nunquam fuerunt, quæ sinè multorum officiis stare possint? quæ certè sublatâ memoriâ, & gratiâ nulla extare possunt. Equidem nîl tam proprium hominis existimo, quàm non modò beneficio, sed etiam benevolentia significatione alligari, nihil portò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quàm committere, ut beneficio non dicam indignus, sed victus esse videare, quod ingratiitudinis sit vitio. Hæc cum gravissima Tullii sint effata, quid est quod dicam amplius Ares; Addâ amè pace illius. Quando monumentis veterum comperio Androdum, postquam Leoni spinam è pede sustulerat, ab eodem enutritum; Virginem apud sessam urbem, postquam aquilam educarat, ab eadem avibus, & ferinâ pastam; Messorem, postquam aquilam, serpenti implicitam, vitæ periculò exemisset, ab eadem venenato poculo liberatum. Jam enim dicere audeo ingratum, non hominem solum exuisse, sed belluis immaniolem, feris ferociorem, brutis insensatiorum existere. Verùm quid ego vobis A A. Ista recolo, qui hæc, & his plura, studiosâ mente dudum complexi estis. Humaniorum literarum mansuetiorumque Musarum cultores estis, quid à vobis humanitatem re-

Gellius

l. 5. c. 4.

Plini-

us l. 8. c.

17. Pli-

nius l.

10. c. 5.

Ælia-

nus l.

17. c.

17. de

anim.

quiram? quid gratias repossam; quid immane, ac ferum ingratitude scelus abigam? Hoc igitur mearum solum erit partium, commonstrare, cui grati animi vicem, & obsequium rependere, & exhibere vos oporteat. Hunc dum Ignatium de Lojola ingenuarum artium postliminio reductorem, scientiarum omnium restauratorem, docere enitar, istam primum ab universis gratiam efflagito, ut ingens atque eximium ab eo in reducto literarum vigore, ac splendore beneficium præstitum, gratâ mente, atque auribus libeat cognoscere.

In confirmati-
one syllogis-
mushic
tractatur. Ig-
natus
literarum vi-
gorem
prestituit: sed
hoc est
ingens
bonum
& bene-
ficium,
ergo.

Non exilem, ac tenuem litteras inter, & pietatem; scientias ac Religionem esse nexum & vinculum, vel indè sit manifestum, quòd una intercedente, intercedat & altera; unâ inclarescente, & altera inclarescat: sive quòd à pietate ad omnia utili artes suum desumant robur, & vigorem; sive quòd litteræ facem præferant ad pietatis incentivum, quando cæcas hominum mentes illustant, ut perspectâ vitiorum fæditate, virtutisque nitore, illa refugiant, istam complectantur. Compertum sanè, florentibus in Græcia, atque Italia scientiarum studiis, viguisse pariter æquitatem, triumphâsse fortitudinem, cultam esse temperantiam, floruisse religionem, reliquasque virtutes: litteris verò inter bellum tumultus præfocatis, virtutes pariter extinctas, ac vitiorum omnium sobolem subnatam esse. Quid est, vos ipsi dicite AA. quod

in Romana Petri sede evenisse magis doleamus, quàm memoremus, unde tanta avaritia, tanta ambitionis, tanta Veneræ luis graffata progenies? unde alia immanissima ebrietatum, rapinarum, sacrilegiorum, crudelitatum monstra, quæ turpe sit commemorare; nisi quod artium ingenuarum obsolevisset vigor, ingeniorum prætermissa cultura? Non mansuetiorum disciplinarum tractatio in Grammatico, non eloquentiæ exercitatio in Oratore, non veritatis studium in Philosopho, non legum peritia in Magistratu, nec in ipso rebus sacris devoto Clero, ac Cœnobita divinarum rerum, sacræque paginæ cognitio enitebat. Latinæ linguæ, si quis tamen erat in pauculis, corruptus usus, artis metricæ claudicans, & incondita compago, elocutionis Oratoriæ inepta, incompta, hiulca, atq; vaga structura, rerum in natura labentium ignorantia, jurisprudentiæ contemptus, sacrarum litterarum inscitia. Non erat qui assequendæ ad apicem usque scientiæ flagraret cupiditate; sed & vix comperire erat unum aliquem, qui ad amissum tradere nõsset condiscere volenti. Piget, pudetque effari eò dedecoris sacrum Claustralium nomen decidisse, ut indoctum aliquem notaturi nasum Rhinocerotis gestantes fidei orthodoxæ obtrectatores, rudiorum monacho asserere non vererentur. O miseram! ô deplorandam Ecclesiæ conditionem! quò religionis clarissima illa lux? quò pietatis ardor? quò rerum humanarum, divinarum-

narum-

narumque claritudo ? cum litteris collapsa
omnia, omnia consepulta. Quid ageret hic
Ignatius, cujus pectori, atque animo hæc re-
rum facies infandum concitabat dolorem ;
quæ ruinæ tantæ restitutionem moliretur ?
mores Christiano homine dignos in Christi
lætum ut induceret, mens erat princeps; ex-
scindere vitiorum infelix lolium, inferere vir-
tutes potissimum insederat animo ; sed quod
hæc exequi in orbe tam rudi, & ignaro opus
foret perarduum, pietati literas, religioni ar-
tes honestas conjunxit, quarum adminiculo,
exculta atque illustrata hominum ingenia, ad
virtutis formam, ad fidei tutelam forent ha-
biliore. Ludum igitur literarum aperuit,
Magistros suo è corpore statuit, ab infimo
Grammaticæ pulvere ad scientiarum cul-
men decurrendi opportunitatem stabilivit.
O quantum mox Romani Græcique ser-
monis pretium, quantus discendi ardor,
quantum legendi, scribendique studium,
quam prænobiles in pangendo fingendoque
Vates, quam disertis Oratores, quam præcel-
lentes Historiographi scriptoresque sunt
enati ut decem pluraque non viderint sæcu-
la tam illustres ingeniorum partus typo vul-
gatos, quod unum ab Ignatio sæculum. Tum
etenim Divinitatis arcana scrutabatur Theo-
sophi ; sacri Tribunalis Judices implexas
conscientiarum lites adæquabant, contro-
versa verba Divini effata dilucidabant in-
terpretes, eruditis templa sermonibus reso-
nabant ;

nabant, Lycea disceptantium clamoribus :
 theatra instruebantur, scena adornabatut
 ad motum & juventutem in agendo, dicen-
 doque excolendam. Hinc sua linguæ sa-
 cræ, Latine atque Atticæ redire cepit puritas,
 metris nitor, eloquentiæ sacræ, profanæque
 ornamentum, dissertationibus in naturæ in-
 dagine fervor, & æmulatio, scientiarum
 æstimatio, tam quæ medendi, quàm quæ se-
 cundum leges judicandi præbent faculta-
 tem; cælestium denique in Divino volumine
 mysteriorum, rerumque fidei subjectarum
 peritia, nitor, lux, atque splendor. O Her-
 culem novum Ignatium! qui ut hæreseos,
 hydræ instar insolescentis capita præcideret,
 facem scientiarum accendit; ut vitiorum
 sentinam, velut Augiæ stabulum expurgaret,
 invexit non flumen aliquod ignobile, sed Ni-
 lum septenarum artium alveo dimanantem.
 O novum Atlantem Ignatium! qui ut ruen-
 tem in præceps orbem Christianum fulci-
 ret, utrumque succollavit humerum, virtutis
 alterum, alterum liberalium disciplinarum.
 Solem fortè rectiùs compellavero, qui ardo-
 re suo frigida mortalium præcordia, in vir-
 tutis amorem inflammavit, atque luce den-
 tissimam inscitie caliginem, quæ orbis velut
 Ægyptus in volvebatur, dissipavit, profliga-
 vit. At quantum hoc DEUM immortalem?
 quàm grande, quàm insigne, quamque illu-
 stre bonum, atque domum, nemo satis dicen-
 do, meditandoque assequatur, nisi artium
 singu-

Minor
 confir-
 matio-
 nis.
 grande
 esse be-
 nefici-
 um. i. ex
 artium
 præ-
 stantia
 proba-
 tur,

singu-

apud
Cassid.
l. 9. ep.
21.

singularum ab eo reductarum pretium cognoverit. Est Grammatica, Athalarico Rege teste pulcherrimum litterarum fundamentum, mater gloriosa facundia, oris in omnem sermonem formatrix, linguarum clavis, & janua, radix scientiarum, ad omnes enim facultates firmissima parat praesidia: & quis hanc postliminio revexit? Ignatius. Est Poetica dulcissimum ingeniorum oblectamentum, suavissimum animorum dilicium, blandissima aurium Siren, ut quae mirando figmentorum contextu mentem attinet, aureeque numero demulcet: sed quis hanc reduxit? Ignatius. Eloquentia est quae triumphat in exedris, dominatur in curiis, gubernat in palatiis, exarmat milites, compescit effrænes iram atque libidine, mœrentibus solatium, dubiis consilium, timidis audaciam, frigidis ardorem, avaris liberalitatem, superbis moderationem ingerit; ac infundit: Et quis hanc flori suo restituit? Ignatius. Philosophia naturae latentis arcana referat, ignota repandit, ingenium exacuit, iudicium informat, memoriam ditat. Est Tullio mater artium, Deorum inventum, affectionum moderatrix, lux animi, vitae dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, quae urbes peperit, dissipatos homines in societatem coëgit, domiciliis, conjugiiis, & vitae communione junxit: Et quis hanc vigori suo reddidit? Ignatius. Quid ut alias præteream disciplinas, Theosophia? Divinitatis speculum, fidei Pharos,

mo-

Tusc.
9. 5.

morum Magistra, mysteriorum repagulum,
 veritatis orbita, errantium regula, pietatis, &
 vitæ genitrix, regina artium, scientiarum cul-
 men, omnium; & quis hanc consepultam
 propè de tenebris in lucem retraxit? Igna-
 tius. Ignatius disciplinarum omnium huma-
 narum, Divinarumque vindex, auctor, splen-
 dor, & ornamentum. Et quantum vis me-
 dendi, litesque dirimendi facultates, ab eo in-
 ductæ sint nusquam, mansuetiores tamen
 musas cum Aristotilis arcanis implantando,
 viam stravit, facemque prætulit ad easdem,
 & majori numero ac promptiori animo
 complectendas. Agnoscite igitur Audito-
 ros illustre prorsus, eximium & divinum in
 Ignatio beneficium, quid beneficium dico,
 multa dicere me oportebat, tot nimirum,
 quot facultates erexit, quot disciplinas vigori
 suo restituit. Adhuc parum dixi, quando
 tot ab eo profecta ambigere non valco, quot
 artium singularum in genus humanum sunt
 commoda, & emolumenta. Hanc verò be-
 neficientiæ multipliciter mirandum in
 modum auget, & extollit illud, quòd scien-
 tiis tanta insit præstantia, tanta boni possessio,
 quantam non reperias in bonis aliis, quæ for-
 tunc favor, aut humana parit industria. Sunt
 opes immane mortalium bonum, at fortunæ
 casibus subjectæ sunt, ignis voracitatem, in-
 vidi raptorisque injuriam, quod metuant,
 habent. Gloriæ illustris est, & ampla con-
 ditio; sed lubrica: pari sæpe fato cum fortunæ
 bonis, superata

2. Pro-
 batio:
 Mino-
 ris in
 confir-
 matio-
 ne est:
 quia li-
 teræ
 sunt
 bona
 quod
 reliqua
 bona
 bona, superata

bonis evertitur, & non raro ex gloria apice
 remetitur gradum ad ima dedecoris, unde
 surrexit ambitiosus. Formæ decus summis
 votis expetendum; at ævi brevis, morborum
 cariem, imo febriculæ afflatum non eludit.
 Vires corporis res eximia; sed brutis con-
 cessa etiam, & ipsa ad morborum incom-
 moda, ad senectutis languorem emarcescit.
 Eruditio verò omnium quæ in nobis sunt,
 non subjacet casibus, non morbis, non invi-
 dorum, furumque rapinis, non ætatis defe-
 ctui, non corruptioni: immortalis est, incor-
 rupta, inconcussa perstat, & cum ipsa sene-
 ctute fit vegetior, usuque tritior: sola enim se-
 nectus, temporis progressu fit doctior, sapi-
 diorque, & veterum studiorum dulcissimos
 metit fructus veneranda canities. Perspe-
 xit hoc humanissimus ad hoc literarum
 mansuetiorum cultor Nero, quando Senecæ
 Magistro suo professus est referente Tacito:
*Et tua quidem erga me munera dum vita
 suppetet aterna erunt: quæ à me habes, horri-
 et fœnus et villa, casibus obnoxia.* Perspexit
 & constantius quidem Bias sapientum Græ-
 corum unus, qui patriam rebusque suis Vul-
 cano sacratis, urbem egressus pronuntiavit:
omnia mea mecum porto, quod doctrinæ suæ
 jacturam fecisset nullam. Perspexit & Carus
 Romanorum sapiens, quiasseruit apud Tul-
 lium, solas artes esse, quæ in omni ætate cultæ
 nunquam deserunt, quod censuit esse maxi-
 mum. Denique hoc & Hebræorum imò

mor-

mortalium omnium sapientissimus est effatus, meliorem esse sapientiae acquisitionem, negotiatione argenti, & auro purissimo fructus illius; Pretiosior est, prosequitur regum oraculum, cunctis opibus, & omnia quae desiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra eius divitiae & gloria, via eius pulchra, & omnes semitae eius pacifica, lignum vitae est his, qui apprehenderint eam. Animadvertitis? ut sapientissimi Monarchae sensu, non bonorum duntaxat firmissima est eruditio, sed & origo, radix atque fons reliquarum artium; quae in re & ipsemet disseminare non valentis, qui literis vobis rerum peritiam, peritiâ usum, usu famam, famâ opes & dignitates peperistis. Quod si igitur iis, à quibus honoris aliquid consecuti estis, à quibus fortunae bona, aut dignitatem adepti, vos obstrictos in perpetuum consentitis, ac memores fore spondetis, ambigere non potestis id, atque amplius largiendum Ignatio. Qui boni vobis author est illius, quod reliqua longo post se relinquit intervallo.

Atque ut amplius munifici Patris amplitudinem perspiciatis, recolite amabo, non unius urbis ergastulo literarum disciplinas esse conclusas ab eo, non Stoâ, non Peripato: voluit Lyceorum frequentiam, Doctorum copiam, non minus orbi Christiano quaqua-versum diffuso literis, quam urbi cuique splendore, & famâ consulturus, A

quia
gratunò
literæ
docentur
abique.

nec hic stitit munificentia ; solis instar, luminis sui radios voluit diffusos undequaque ; ne quis enim opum tenuitatem , rei que familiaris, ad vitæ necessaria, penuriam obtenderet, disciplinarum institutionem, gratuitam, liberalem, omnisque mercedis expertem esse decrevit. Liberales enim artes, liberaliter tradendas arbitrabatur, nec bonum esse concessum solis Cræti, Crassique nepotibus aut Principum Nobiliumve stirpibus ; sed summis æquè ac infimis, nobili atque ignobili, diviti atque inopi. Indè ea vox sapientiæ Lojolææ : *omnes sitientes venite ad aquas (scientiarum) & qui non habetis argentum, properate emite absque argento, absque ulla commutatione* ; nullis hic opus favoribus, non nobili sanguine, non opibus, quibus paretur Gymnasij aditus, aut discendi facultas, non penditur Minerval Minervæ Præsidibus, neque merces doctrinæ Professori : promptus animus, assidua industria apportetur cum indole capace, & quantum his è fontibus haurire libuerit, licebit. Quàm quidem largitate illud præstitit Ignatius, ut complures sacris coronentur infulis, ut sidera illustrent Ecclesias, rutilent in auro, fulgeant in purpura, moderentur consilia, præsideant tribunali. Respublicas administrant, lites dirimant, animarum & corporum sint Machaones, qui nunquam ad eam præminentiam fuissent eluctati, sed in squalore mendicitatis suæ, aut sortis infimæ contabuissent.

Quam

Quamobrem Ignatio attribuere fas sit illud,
quod Staius Poëta inclitus parëti suo accinuit;

Hinc tibi Vora patrum credi, generosa,
que pubes

Te monitore regi, mores, & facta priorū
Discere.

Mox & Romuleam stirpem proceres,
que futuros

Instruis, inque Patrum vestigia ducere
perstas:

Sub te Dardanius facis explorator e-
pertæ.

Crevit, & indè sacrum didicit.

Et nunc ex illo forsan grege gentibus
alter

Jura dat Eois, alter compescit Iberos,
Alter Achemenium secludit Jeugmate

Persæ,

Hi dices Asiæ populos, hi Pontica fræs
nant,

Hi fora pacificis emendant fascibus, illi
Castra piâ statione tenent. Tu laudis

origo.

Sed vix laudis mentionem hic ego facio: jam adest, qui oggariet illud: non tantum laudis atque gloriæ tribuendum Ignatio, cum artium studia aliunde quam ab Ignatio capeffere fas fuerit, & copia. Extare enim alios in orbe fontes, qui scientiarum fluentia largè propinant. Hæc quidem veritati consona, quis est, qui dicere audeat eo tempore, quo Ignatium literarum restauratorem con-

Anteoccur-
pato &
Confutatio
illius,

rendo? paucis in urbibus artium erat ingenuarum receptaculum, & quo in vigore? & ubinam gentium gratuita manabat literarum scaturigo promiscuè, quando religiosorum in cætibus rara forent capita erudita? multos igitur, imò quàm plurimos viarum, regionumque longinquitas, nec his pauciores æris & auri in mercedem pendendi defectus, inexcultos domi tenuisset. Laus ergo Ignatii non postrema est, tantam nunc esse Lyceorum frequentiam, literatorum copiam, docentium celebritatem, scientiarum florem, studiorum ardorem, gratuitam etiam alicubi institutionem, suâ enim suorumque industriâ hæc invexit, accumulavit, incendit Ignatius, ut proinde aliorum, à quibus scientiæ rivulos haurire potuisse se gloriaris, gloria Ignatio quoque tribuenda videatur. Unde enim tantus non eruditorum solum, sed aliorum quoque in claustris numerus? nisi Lojolæ è disciplina? Unde tantus alius in Athenæis fervor, nisi æmulatione, zeloque concitatus Ignatii? Unde perspicuitas, integritas, & doctrinæ perfectio? & ubi amabò cum literis pietatem, cum artibus virtutera imbibisses, nisi Lojolæ è fontibus? & tamen quid sunt literæ sinè pietate, disciplinæ sinè religione, nisi cor inane, quin telum ac ferrum sæpe in dextera furentis. Scientia inflat præcordia, incendit venas, manus extendit ad ambitionem, ad libidinem, ad rapinas, nisi virtuti locietur. Et verò patiamur

riamur abesse hæc omnia, sinamus ita esse, ut nil vigoris, nil claritudinis, aliorum in facultates ab Ignatio emanarit. Si tamen ipse tu, non aliunde quam Lojoiæis è fontibus emeristi in opes, & honores, ipsi tribuendum hoc laudis & in acceptis referendum non potes inficiari. Etenim si alio è fonte rivulos tibi haurire datum foret, edic, an ingrati animi vicem rependeres? an ab eo te gratiæ habere nihil fateri erubesceres? nil laudis eidem attribueres? Quid est igitur Epilogus tur, ut cum id ab Ignatio in te sit derivatum, modò eidem in acceptis ferre repugnes? Absit itaque gloriæ Lojolææ invidia, facessat livor, detur beneficentiæ, tribuatur æquitati, quod gratitudinis ratio; quod lex efflagitat. Et quando alii religionis incrementum, fidei tutelam, ac diffusionem, hæreseos excidium, pietatis fervorem, vitiorum extirpationem, sacramentorum frequentiam, Divorum cultum, Sacri verbi usum, Cœnobiorum vigorem, ac florem promanasse non solum fatentur, sed & prædicant: tu literarum splendorem, atque ardorem ab eo profluxisse non diffidere, quin & te hausisse, inde gloriare non ingratus.

Audi quid Basilii Orientis Imperator, Tom. 5.
Leoni filio in præceptis tradidit: si quos, Biblioth.
inquit natura tibi dedit parentes, debes re- ver. Pat.
vereri; multò magis eos qui te in spiritu c. 6.
DEI per bonas disciplinas genuerunt.

K.k 3

Audi

ad
estium.

Audi Philosophorum Principem, qui plus etiam Præceptori tribuendum esse censuit, quàm parentibus, quod hi videndi solùm fuerint Authores, (hoc enim brutis commune est) iste verò benè beatèque vivendi, quod Angelis, quod Deo proximum est. Habes verò ab Ignatio non inane solùm scientiarum scrutinium, sed refertum pietate, prægrave virtutibus, quibus & tempori servias & æternitati. Fuerit igitur gloriæ Chironi Achillem, Atlanti Herculem, Aristoteli Alexandrum, Plutarcho Trojanum, Frontoni Antonium, Arsenio Honorium, Ausonio Gratianum literis imbuisse, fuerint ditati opibus, elati honoribus, culti statuis, quod Senecæ, quod Adriano, quem Carolus V. ad summum Pontificatum extulit, quod aliis accidit; tu id solùm tribue Ignatio quod D. Paulinus Ausonio.

Tibi disciplinas, dignitatem, literas
Linguae, ac togæ, & famæ decus,
Provectus, altus, institutus debeo,
Patrone, Præceptor, Pater.

ste Cas
olino in
a illius.

Aut si mavis Antoninum æmulari Casarem ac Philosophum, qui tantum honoris Magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in Larario haberet, ac sepulchra eorum additis hostiis, & floribus ornaret; perpetuam grati animi imaginem in memoria tua depinge, & perenni apud te recordatione conserva & tuere. (Dixi)

SUP.